

ducat el protagonisme que assolí a Catalunya durant el regnat dels primers Àustries.

1. INTRODUCCIÓ DEL DUCAT A CATALUNYA (1481-1493)

El ducat d'or venecià (inicialment batut l'any 1284) fou la moneda que, durant el segle XV, aconseguí desbancar la preeminència internacional del florí de Florència i el momentani èxit del pacífic a Catalunya. A l'Europa de la segona meitat del segle XV les monedes d'or de llei alta es cotitzaven amb sobrepreu. El ducat contenia més or que cap altra moneda, ja que, a més de tenir una llei de 23 quirats i mig, també tenia un pes aproximat de 3,55 grams, superior al dels florins i pacífics, aleshores també en circulació. Els regnes de la Corona d'Aragó, i també Castella, optaren per adoptar aquest nou patró monetari a finals del segle XV. Joan II ordenà la fabricació dels primers ducats de la Corona a València i, poc després, a Saragossa, des del 1477. A Castella, hom adoptà el ducat a partir de 1497, i a Navarra, el 1513.

Fins ara, tradicionalment hom havia acceptat com a data d'introducció del ducat en qualitat de moneda pròpia de Catalunya el 4 de novembre de 1493. En aquest dia, Ferran el Catòlic publicà una pragmàtica en la qual ordenava el batiment de ducats d'or a la seca de Barcelona i disposava que s'anomenessin principats.¹ Cronològicament, la notícia representava que, a Catalunya, el batiment de ducats d'or s'havia iniciat amb més de vint anys de retard respecte a València i a Aragó. Però com que, a finals del segle XV, la decadència econòmica i demogràfica del principat era prou evident, hom no trobava estrany aquest endarreriment monetari. De fet, però, hem pogut comprovar que el batiment de ducats a la seca de Barcelona s'inicià força anys abans, concretament el 1481, immediatament després de les darreres emissions de florins a la seca barcelonina.² La pragmàtica del 1493 disposava certament sobre la moneda d'or, però d'una manera més tangencial del que hom havia cregut. El veritable sentit de les disposicions de Ferran el Catòlic estaven dirigides a regular la circulació de la moneda de billó i el retorn a la fabricació de la moneda de plata, i no pas a crear una nova moneda d'or per a Catalunya.³

Així doncs, les darreres descobertes completen el quadre següent d'aquesta manera:

1. J. BOTET, *Les monedes catalanes*, Barcelona, 1909-1911.

2. ACA, RP, MR, *Seca de Barcelona*, vol. 1994; No s'ha de confondre aquesta notícia amb la que proporcionaven Pío Beltrán i Mateu Llopis, i que feia recular l'emissió de ducats barcelonins al regnat de Joan II. Miquel Crusafont, molt encertadament, localitzà l'error d'interpretació en què havien caigut els autors (M. CRUSAFONT, *Barcelona i la moneda catalana*, Barcelona, 1989, p. 161-163).

3. Sobre les vicissituds de la moneda catalana de billó i d'argent durant la segona meitat del segle XV, vegeu: M. CRUSAFONT, *Barcelona*,... *op.cit.*, p. 152-158.

Quadre 1

LA MONEDA D'OR CATALANA BAIXMEDIEVAL:
SEQUES DE BARCELONA O PERPINYÀ (S. XIV-XVI)

	<i>Llei en quirats</i>	<i>Talla peces per marc</i>	<i>Anys de fabricació</i>
florí	+23,5	68	c.1341-c.1354
florí	23	68	1354
florí	22,75	68	1354-1362
florí	22	68	1363-1365
florí	18	68	1365-1481
timbre de Perpinyà	23,5	58,5	1395
pacífic	20	68	1465-1472
ducat (principat)	23,75	67	1481-1578

No coneixem el volum total de ducats fabricats a Barcelona entre 1481 i 1499, però sabem que la fabricació no s'aturà perquè cada any el rei i els seus oficials rebien la part corresponent dels guanys obtinguts en el procés. Amb les poques dades que tenim podem suposar que cada any es fabricaven un mínim de 125 marcs de ducats (unes 8.300 peces), però segurament aquesta xifra s'incrementà a partir de l'any 1493, arran del suport proporcionat per la pragmàtica de Ferran el Catòlic. Podem aproximar-nos al volum de ducats encunyat entre 1483 i 1488 amb la comparació dels guanys percebuts pel rei en el batiment de la moneda d'or. Del quadre següent es dedueix que entre 1481 i 1490 es produí una fabricació regular de moneda d'or a Barcelona:

Quadre 2

GUANYS PERCEBUTS PEL REI EN EL BATIMENT DE DUCATS A BARCELONA,
SEGONS ELS COMPTES DE TRESORERIA (1481-1491)⁴

1491:	400 s
1490:	300 s
1489:	400 s
1488:	280 s
1487:	660 s
1486:	1.100 s
1485:	?
1484:	300 s
1483:	480 s
1482:	1.712 s

4. Font: ACA, RP, MR, *Llibres del tresorer reial*, vol. 437 a 446.

2. ELS PRINCIPATS CATALANS DEL SEGLE XVI (1493-1578)

En iniciar l'estudi de la moneda d'or catalana del segle XVI ens vam trobar amb l'agradable sorpresa proporcionada per una documentació rica i abundant referida a la seca de Barcelona. Gràcies a això, hem pogut refer força bé les dades del volum de producció de moneda d'or a la seca de Barcelona durant tot el segle XVI. Els documents ens assabenten que la seca de Barcelona fabricà principats o ducats continuadament entre 1481 i 1578! Al final, només ens hem quedat sense poder documentar el total de moneda fabricada en els breus períodes de 1483-1488, 1491 i 1493-1499.⁵

Les dades, extretes dels llibres de comptabilitat de la seca barcelonina presentats a les oficines del Mestre Racional, ens assabenten del volum de metall encunyat cada any, però no sempre ens informen de quines espècies monetàries es batten en cada moment. Així, en una mateixa encunyació, hom podia fabricar una partida de principats, una altra de mitjos principats, i una altra d'algun múltiple del principat (és a dir, principats de 2, de 4, de 10 o de 20).

Les deslliurances de moneda fabricada que esmenten el tipus de moneda encunyada són les següents:

- Fabricació de mitjos ducats: els anys 1489-1490, 1492, 1508-1512, 1534-1538
- Fabricació de ducats o principats senzills: no s'encunyà cap a partir del 1561
- Fabricació de dobles ducats: els anys 1534-1538, 1561-1578
- Fabricació de principats de 4: els anys 1561-1563, 1571, 1575-1576
- Fabricació de principats de 10: els anys 1561-1578
- Fabricació de principats de 20: els anys 1562-1563, 1566-1567, 1578.

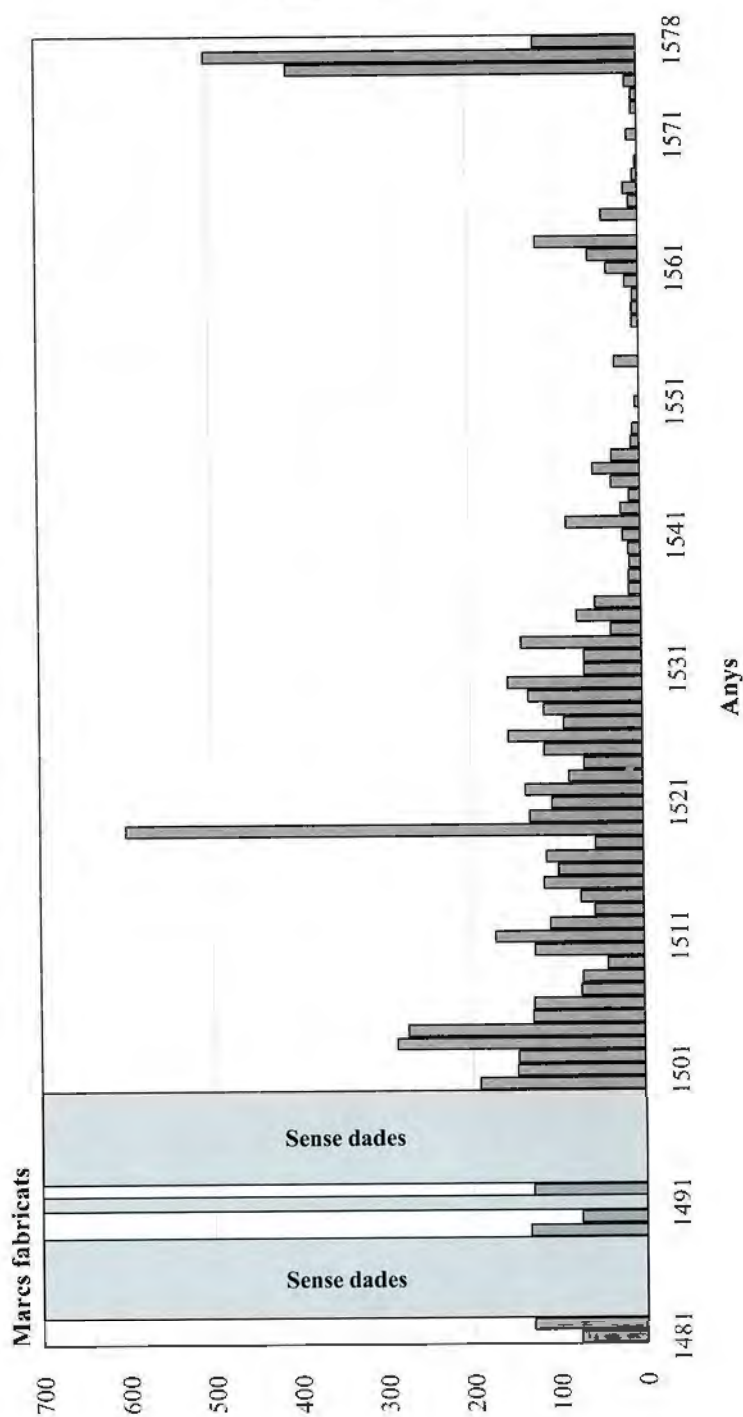
A més, consta la fabricació de dobles ducats els anys 1521, 1522, 1531, 1536 i 1542, segons l'evidència numismàtica.

Fixem-nos que aquestes dades ens assabenten que la seca de Barcelona va batre múltiples de principat (peces de 4, 10 i 20 ducats) a partir de 1560, o poc abans, sempre en quantitats molt reduïdes.

5. ACA. Reial Patrimoni, Mestre Racional. *Seca de Barcelona*, vol. 1994 a 2007. De fet, es tracta de documentació que no ha estat mai estudiada però sí que era coneguda a través d'exposicions (Madrid, 1988) i d'inventaris (F. UDI-NA, «La numismática en los archivos», *Numisma*, núm. 150-155, 1978, p. 593-612).

QUADRE 3

**Fabricació de principats
Barcelona (1481-1578)**

Quadre 4**VOLUM DE PRINCIPATS FABRICATS A BARCELONA (1481-1578)
PER DÈCADES**

1481-1490:	104, 1 marcs anuals (4 anys documentats)
1491-1500:	160, 8 marcs anuals (2 anys documentats)
1501-1510:	142, 6 marcs anuals
1511-1520:	152, 8 marcs anuals
1521-1530:	116, 3 marcs anuals
1531-1540:	49, 5 marcs anuals
1541-1550:	28, 4 marcs anuals
1551-1560:	7, 3 marcs anuals
1561-1570:	29, 8 marcs anuals
1571-1578:	133, 8 marcs anuals

Per tal de fer-nos càrrec del volum de fabricació de la seca de Barcelona podem comparar les dades que hem anat veient amb el volum de moneda d'or fabricat a les seques castellanes en el període comprès entre 1567 i 1578:

Quadre 5**PRODUCCIÓ DE MONEDA D'OR
A LA PENÍNSULA IBÈRICA (1567-1578)⁶**

Sevilla	170.000 marcs castellans d'escuts
Toledo	32.500 marcs castellans d'escuts
Granada	+3.300 marcs castellans d'escuts
Segòvia	2.500 marcs castellans d'escuts
Valladolid	2.000 marcs castellans d'escuts
Conca	84 marcs castellans d'escuts

Mentre que:

Barcelona	1.100 marcs de Perpinyà de ducats
-----------	-----------------------------------

Com es pot veure, la producció de la seca barcelonina fou ben galdosa en comparació amb la de les seques castellanes, i sobretot amb l'efectuada a Sevilla, ciu-

6. Dades extretes de: GLENN MURRAY, «Gufa de las cantidades acuñadas en las cecas castellanas. I. Felipe II; plata y oro», *Numisma*, 1995, p. 203-209. Hem prescindit de les dades corresponents a Burgos, molt incompletes.

tat receptora dels metalls americans. I més si tenim en compte que el període comparat inclou el bienni 1576-1578, en el qual Barcelona produí una excepcional quantitat de principats, molt per sobre de la mitjana de tot el segle. Per tant, si tinguéssim dades de Castella per altres períodes, segurament comprovaríem que, en el conjunt del segle XVI, el volum de moneda fabricada a Barcelona fou testimonial dins la península Ibèrica.

Amb aquestes dades, i amb les que ens proporciona l'evidència numismàtica, distingirem tres etapes prou diferenciades en la fabricació i circulació de moneda d'or a la Catalunya del segle XVI.

2.1. L'etapa del principat senzill (1493-c.1519)

Tal com hem assenyalat, l'emissió de ducats catalans s'inicià el 1481.⁷ L'any 1493 s'oficialitzà la fabricació i es batejaren els ducats catalans amb el nom de principats. El rei disposà que cada principat valgués 24 sous o 12 rals de plata. En aquest període, la seca de Barcelona (i també la de Perpinyà) fabricà principats senzills en abundància, mitjos principats, i alguna partida de principats dobles i múltiples, i hi emprentaren el bust de Ferran II en una de les seves cares. El nom de principat no va triomfar fora dels cercles de l'administració, on la gent preferia anomenar les monedes simplement ducats. Nogensmenys, a finals del segle XVI, la documentació oficial de la seca barcelonina encara continuava parlant de principats.⁸

La tendència observada a Catalunya és que després d'un període inicial en què només es fabricaren principats senzills (1481-c.1505), se succeí un altre període (c.1505-c.1516) en què s'inicià la fabricació de múltiples de principat. Aquest fenomen es repeteix als regnes d'Aragó, València i Mallorca.⁹ Però mentre que, en aquests regnes, la fabricació de moneda d'or s'estroncà al final d'aquest període, la seca reial de Barcelona continuà força temps fabricant múltiples de principat.

2.1.1. Valor oficial i valor de mercat

És el moment d'advertir que, al contrari que a altres països veïns (com França, per exemple), el valor oficial de les monedes catalanes (tant d'or com d'argent i billó) no va canviar en tot el segle XVI (d'altra banda, les monedes tampoc no van

7. ACA. Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Seca de Barcelona*, vol. 1994.

8. Per exemple: ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Seca de Barcelona*, 1534-1578, vol. 2006.

9. Vegeu M. CRUSAFONT, *Història de la moneda catalana*, Barcelona, 1996, p. 107-108.

canviar de llei ni de talla). Ha estat un error recurrent considerar que el ducat català va patir diferents apreciacions al llarg del segle XVI. Per exemple, Botet considerava que la marca XXXXII que trobem en alguns principats dobles podia correspondre's amb el seu valor, expressat en sous. Les *Rúbriques de Bruniquer*, al seu torn, esmenten que l'any 1506 el ducat valia 22 sous.¹⁰ Ambdues notícies són errònies. En el primer cas, la marca al·ludida s'ha de correspondre amb l'any de fabricació de la moneda, i no pas amb el seu valor. En el segon cas, l'observació del document original (del qual el famós notari Esteve Gilabert Bruniquer extraigué la notícia), relacionat amb uns pagaments efectuats a Aragó, ens confirma que es tracta de l'avaluació del ducat en sous jaquesos i no pas en sous barcelonins.

La valoració oficial de les monedes, és a dir, aquella emprada a l'administració i a la Taula de Canvi de Barcelona, i vinculant per als contractes de censos, resta força ben documentada i invariable. Dues sentències del Reial Consell d'Aragó, datades a Valladolid el 2 d'octubre de 1557 i a Madrid el 3 d'abril de 1563 estableixen que les conversions dels distints tipus de moneda s'havien de fer al valor respectiu del ducat.¹¹ Així doncs, per aquest període de 1557-1563 (i en la majoria dels casos ho podem fer extensiu a la resta del segle XVI), tenim aquests valors oficials de canvi:

- 1 ducat: 24 sous barcelonins
- 1 ducat: 22 sous jaquesos
- 1 ducat: 32 sous mallorquins
- 1 ducat: 21 sous valencians
- 1 ducat: 32 sous perpinyanesos
- 1 ducat: 12 tarins sicilians
- 1 ducat: 56 sous calleresos
- 1 ducat: 11 carlins i mig napolitans¹² (però 12 carlins el 1574)
- 1 ducat: 375 maravedís castellans
- 1 ducat: 22 sous i mig navarresos

Això tenint en compte que els ducats encunyats als diversos regnes seguien el mateix patró, és a dir, que eren equivalents, i també que la moneda menuda pròpia de cada país era susceptible de mudar i, per tant, d'alterar la seva paritat amb el ducat. És el cas de la moneda de Perpinyà: com que la seca de Perpinyà va fabri-

10. RÚBRIQUES DE BRUNIKER, num 74 pag 136. Fa referència a: AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, vol. 39, 5 de juny de 1506.

11. ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de certificacions i lletres citatòries*, vol. 721, comptes diversos del tresorer general.

12. No s'ha de confondre el ducat d'or amb el ducat de plata napolità, que a la mateixa època es cotitzava a deu carlins.

car monedes de billó de distintes característiques durant el segle XVI, és lògic deduir que el valor de canvi respecte a la moneda barcelonina anés variant al llarg del segle XVI, en relació amb la diferent qualitat i acceptació de la moneda rossellonesa. Hem de convenir, però, que un principat perpinyanès continuaria sent sempre equivalent a un principat barceloní, encara que anés variant la seva cotització en sous i lliures rossellonesos.

Concretar les tendències variables del valor de mercat d'aquestes monedes no ens interessa gaire ara per ara, però és evident que es tracta d'una dada important a tenir en compte. Així, per exemple, està documentat que l'any 1494 els canvisistes barcelonins compraven i venien moneda amb sobrepreu (doc. 1), o que, ben entrat el segle XVI, el valor oficial de les monedes d'or (i també de plata) era prou moderat per permetre la seva continuada i denunciada exportació (doc. 16).

2.2. L'etapa del principat doble (c.1516-1578).

Aquesta segona etapa es caracteritza pel cessament de la fabricació de ducats senzills, per l'inici del batiment de múltiples de ducat, i per la irrupció i el triomf, a la península Ibèrica, de l'escut d'or.

Abans, però, de la irrupció de l'escut d'or, la majoria de seques de la Corona cessaren de fabricar ducats a causa de la competència creixent de l'escut d'or francès i italià. Només Barcelona (i testimonialment Perpinyà) va continuar fabricant principats dobles.

El cas és que des d'aquest moment la moneda d'or catalana quedà estretament lligada a la castellana. D'una banda, els dobles principats barcelonins, emprats amb els busts afrontats de Joana i Carles, s'acosten al referent tipològic dels excel·lents dobles castellans. De l'altra, l'absència de noves fabricacions de principats senzills fou suplida per l'acceptació en la circulació dels escuts castellans batuts a partir de 1537. Els darrers principats senzills barcelonins ens consta que van ser batuts cap al 1538, i ja en molt poca quantitat.

L'escut d'or fou una moneda inicialment fabricada a França i posteriorment adoptada per la primera potència econòmica mundial del segle XVI: Castella. L'escut, també anomenat corona, és una moneda de llei de 22 quirats, és a dir menor que la del ducat, i amb un pes proper als 3,35 grams. Des de França s'escampà per Itàlia, de manera que a principis del segle XVI s'havia convertit en un nou referent monetari internacional. L'èxit de l'escut l'hem de buscar en el joc especulatiu d'alguns estats que, amb la compra de ducats, sobretot castellans, a baix preu, podien obtenir beneficis quan es reconvertien immediatament en moneda de més baix quiratatge. Aquest flux de moneda perjudicava Castella, la receptora de l'or americà, i provocà que, des de ben aviat, es veiés obligada a cessar la fabricació de ducats i a adoptar el patró de l'escut d'or com a moneda pròpia, des del

1537. El 1518, les Corts de Valladolid ja havien demanat que a Castella es bates-sin escuts en substitució dels excel·lents.

El batiment de ducats senzills s'havia aturat o alentit a Catalunya, com segurament també a Castella, cap al 1531. El curiós de tot plegat és que, mentre que a Castella l'escut reemplaçà totalment el ducat, a Catalunya hom va preferir continuar indefinidament la fabricació de múltiples de ducat i acceptar els escuts senzills castellans en la circulació del país. Per què aquesta diferència de política? Encara no tenim prou dades per respondre aquesta qüestió. D'una banda és segur que l'apatia política catalana i la tradicional recança cap els canvis monetaris influïren en el fet que no es demanés ni s'obtingués cap privilegi reial que permetés la creació de l'escut català. De l'altra, també és possible que hom hagués convintgut que la moneda d'or fabricada a Barcelona, en poca quantitat, es destinés majoritàriament a la seva exportació, és a dir, a comprar productes manufacturats de països estrangers on els ducats d'alta llei serien més ben rebuts que no pas els escuts, i que, pel que fa a la circulació quotidiana de moneda, es permetés la massiva introducció d'escuts castellans i francesos.

La seriació cronològica de l'or català del segle XVI que proposem ens planteja de seguida dos conflictes amb els estudis precedents sobre la dita moneda. D'una banda, hem observat que l'escut no fou acceptat com a moneda pròpia de Catalunya durant el segle XVI i que, a més, la fabricació de principats es perllongà fins a l'any 1578, ja durant el regnat de Felip I. Aquestes dues consideracions constitueixen una novetat i mereixen que els dediquem un tractament extens.

2.2.1. La pretesa adopció de l'escut com a moneda oficial

Es tracta d'una informació recurrent que cal desmentir. La creença tradicional ha consistit a pensar que, ja durant el segon quart del segle XVI, els catalans optaren per rebutjar el ducat i acceptar l'escut d'or com a moneda pròpia. La principal culpa d'aquesta creença la té Felip Mateu Llopis que, en un article de l'any 1945, afirmava que la seca de Barcelona havia iniciat l'any 1535 l'encunyació d'escuts d'or al mateix temps que abandonava els ducats. La deducció de Mateu es basava en l'encunyació excepcional d'escuts napolitans a Barcelona, l'any 1535, destinada a fer els pagaments necessaris per a l'expedició militar contra Tunis. Amb aquest succés anecdòtic Mateu en tenia prou per afirmar amb rotunditat que «la moneda de oro corriente [en Barcelona] fué el escudo en todo el resto del siglo XVI», o que «desde 1534 la moneda de oro [de Barcelona] se ajustaría al peso y ley de los escudos».¹³

13. F. MATEU, «Las acuñaciones barcelonesas de oro de Carlos I y la introducción del escudo en España», *Anales y boletín de los museos de Arte de Barcelona*, 1945, p. 20 i 30.

Avui podem rebatre aquesta afirmació. La seca de Barcelona encunyà continuadament ducats d'or entre 1481 i 1578, per bé que en poca quantitat, però no encunyà cap partida d'escuts fins a l'any 1599, i aleshores en una conjuntura molt especial. Mateu no es desencoratjava davant del fet de la inexistència de cap escut d'or català atribuïble al segle XVI en els monetaris coneguts. A l'inrevés, per tal de provar que la seca de Barcelona havia batut escuts castellans dels del 1535, recorregué a interpretacions molt personals. Així, afirmava que l'any 1546 el Consell de Cent barceloní havia pagat una quantitat a un argenter per la feina d'haver fabricat 2.400 encunys per fer escuts.¹⁴ A part que és evident que el nombre de pretesos encunys resultaria excessiu per a qualsevol fabricació de moneda, la lectura del document original (doc. 15), ben interpretat recentment per M. Crusafont, ens assabenta que el que l'argenter havia fabricat eren pilons d'escut, és a dir, jocs de pesals per pesar les monedes a la Taula de Canvi.¹⁵ Coherentment, Mateu proposà reconsiderar alguns dels escuts d'or castellans coneguts (de les seques de Burgos, Sevilla, Toledo, etc.) com fabricats a Barcelona.¹⁶ Un cop establerts aquests paràmetres, i amb la feina feta, Mateu sentenciava: «Ya el resto del reinado de Carlos no ofrece interés numismático (des del 1535!)».¹⁷

Cal reconèixer que l'afirmació de Mateu Llopió no resultava del tot estrambòtica, perquè ja hem vist que els escuts castellans gaudiren, des dels inicis de les emissions i durant tot el segle XVI, d'una forta circulació al nostre país. Ara bé, Mateu deduïa precipitadament, sense cap document explícit, que l'escut havia esdevingut la moneda oficial catalana i que, a més, això havia esdevingut en una data tan reculada com l'any 1535. No tots els autors que han tractat sobre la moneda catalana han seguit Mateu Llopió sense esperit crític. Pierre Vilar i Miquel Crusafont, per exemple, coincidien a creure que Catalunya abandonà el ducat com a moneda pròpia durant el segle XVI, però dubtaven que això hagués succeït l'any 1535.¹⁸ Ja hem vist anteriorment que l'any 1562 (és a dir gairebé 30 anys després de la data proposada per Mateu) el Consell d'Aragó continuava considerant que les reduccions de les diverses monedes s'havien de fer segons el ducat moneda de compte, i no pas segons l'escut. Amb els documents a la mà, es fa difícil creure que Catalunya hagués abandonat mai el ducat per l'escut, almenys abans de la conclusió de la Guerra dels Segadors (1652). És cert que la seca de Barcelona va fabricar

14. MATEU, p. 30.

15. M. CRUSAFONT, *Pesals monetaris de la Corona Catalanoaragonesa*, Barcelona, 1999, p. 127, doc. 96.

16. MATEU, p. 27.

17. MATEU, p. 31.

18. P. VILAR, *Catalunya dins l'Espanya moderna*, Barcelona, 1968, vol. II, p. 278; M. CRUSAFONT, *Història...*, p. 109. De tota manera, Vilar considera l'any 1535 com a fita de l'abandonament del patró del ducat en conclusions com: «...hom s'adona que a la fi del segle, la Taula [de Barcelona] guardava una seriosa reserva de velles monedes d'or: pacífics i ducats (nova raó per a situar abans del 1535 el bon moment de l'atracció castellana)». És a dir que Vilar, que segueix Usher, continua creient que els ducats s'havien d'haver acumulat forçosament a la Taula de Canvi abans de l'any 1535, que és quan Mateu proposava com a data límit de la fabricació de ducats.

alguna partida d'escuts d'or pels volts de l'any 1600. Però només cal observar els exemplars d'aquests escuts que han perviscut el pas del temps per adonar-nos que es tractava d'emissions particulars, fetes sense cap mena d'adscripció catalana i amb l'única intenció d'imitar la moneda castellana del moment. Es tracta, doncs, d'escuts castellans fabricats a Barcelona, però no pas d'escuts catalans (el regne de València, en canvi, sí que disposava d'escuts autòctons en aquesta època). I és que Catalunya no podia fabricar escuts ni cap altra moneda d'or diferent al ducat sense l'aprovació explícita del rei i les Corts. Entre 1599 i 1603 es permeteren diferents encunyacions d'escuts castellans, segurament a iniciativa de particulars, que foren sempre puntuals i encara més reduïdes que les emissions de ducats, condicionades a l'aprofitament d'un volum limitat d'or depositat a la Taula de Barcelona. En ple segle XVII, quan la seca de Barcelona va poder tornar a emetre moneda d'or en quantitat, va encunyar trentins, és a dir dobles ducats, a partir de l'any 1619, i terços de trentí, des de poc abans, el 1618.

Que el ducat no va deixar mai de ser la moneda pròpia de Catalunya ho demostra el fet que es va mantenir permanentment, fins a la Guerra dels Segadors, com a moneda de compte junt amb els sous i les lliures. Una altra cosa, ben diferent, és que Catalunya s'aprofités del fluxe d'escuts castellans i no s'oposés a la seva circulació com a principal moneda d'or, però sense deixar de considerar-la mercaderia estrangera.

2.3. L'ETAPA DEL «DOBLE EXCEL·LENT» (c.1556-1578)

Després de saber que la seca de Barcelona encunyà continuadament principats des del 1481 fins al 1578, ens calia poder identificar les monedes resultants d'aquestes encunyacions. Els documents ens assabenten que, a partir del 1560, les monedes novament fabricades eren sobretot principats dobles, però també peces de quatre, deu i vint principats.

En un principi, cap moneda d'or coneguda no s'ajustava a aquestes informacions. Els múltiples de ducat a nom de Ferran el Catòlic es poden ubicar perfectament durant el regnat d'aquest monarca i, per tant, no coneixíem quins principats dobles podien correspondre al regnat de Felip I. Inicialment, pensàrem si no podia ser el cas que hom hagués utilitzat tipus immobilitzats a l'hora de continuar fabricant principats durant el regnat de Felip I. Però és una altra hipòtesi la que hem acabat per defensar.

Com que les fabricacions de principats posteriors a 1556 esmenten l'existència de peces de quatre, deu i vint principats, ens posàrem a cercar si cap d'aquestes monedes havia perviscut fins als nostres dies. Fou una sorpresa observar que a la darrera edició del catàleg de moneda espanyola de la casa Calicó s'inclou una peça classificada com a deu ducats (5 trentins) de Felip II que podia ajustar-se al

que buscàvem. L'autenticitat d'aquesta peça, que no du data, ens la confirma el fet que hi havia un altre exemplar similar a la col·lecció Vidal Quadras.¹⁹ D'altra banda, l'atribució al regnat de Felip II, proposada pel catàleg, és improbable, ja que no consta la fabricació de múltiples de trentí durant el segle XVII.

Disposats a estirar el fil, ens trobarem amb una nova dificultat. La peça de deu ducats és molt similar als trentins que tradicionalment hom ha classificat com a pertanyents al segle XVII. Pensarem si podia ser que els anomenats trentins sense data fossin en realitat principats dobles dels primers anys del regnat de Felip I. Aquesta hipòtesi, però, es complicà en comprovar que les emissions de trentins del segle XVII s'iniciaren l'any 1619, tres anys abans que se'ls afegís la data, a partir de 1622. És a dir que cabia la possibilitat que tots els trentins sense data haguessin estat fabricats entre 1619 i 1622, circumstància que refutaria la nostra hipòtesi.

Finalment, però, observarem l'existència de dos tipus de trentins sense data lleugerament diferents entre ells i que, per tant, podrien pertànyer a dos moments cronològics distints:

1. Els uns duen una o dues estrelles de vuit puntes a l'anvers, i presenten la cua de l'àliga imperial molt ben acabada al revers.
2. Els altres duen dues estrelles de sis puntes i presenten la cua de l'àliga esfilagarsada.

Les peces conegudes de deu ducats, a les quals ens hem referit abans, no duen estrelles però el seu estil s'assembla força al del primer grup de trentins. Si afegim que, de mitjos trentins sense data només se'n coneixen dels que corresponen al segon grup (és a dir dels que duen estrelles de sis puntes) i que entre 1556 i 1578 no es bateren principats senzills (equivalents al mig trentí), aleshores podem convenir que és possible que els anomenats fins ara trentins sense data i amb estrelles de vuit puntes siguin efectivament els principats dobles batuts durant el regnat de Felip I. El fet de trobar aquestes monedes contramarcades durant la guerra dels Segadors (1640-1652) no representa cap inconvenient per a la nostra hipòtesi, ja que pocs anys després de cessar la fabricació de principats, el 1578, la Taula de Canvi de Barcelona emmagatzemà una gran quantitat d'aquestes peces i no les retornà a la circulació fins ben entrat el segle XVII.

La solució que proposem per a aquest enigma és, doncs, força sorprenent i recolzada només en indicis, i reconeixem amb humilitat que no n'hem trobat cap altra de millor. La seqüència seria la següent: a partir d'una data indeterminada, cap al 1560, després de la mort de l'emperador Carles, hom va optar per canviar les

¹⁹ CALICÓ n. 47 de Felip II (III); VQR n. 6483.

empremtes dels principats dobles batuts a Barcelona. A partir d'aleshores, la referència a la moneda castellana fou total. Les noves monedes es fabricaren exactament iguals als antics excel·lents dobles castellans (que aleshores ja no es fabricaven), amb els retrats dels reis catòlics i les mateixes llegendes emprades anteriorment a les seques de Toledo o Sevilla. També es retornà a la fabricació de múltiples de ducat (peces de 4, 10 i 20 principats) que no diferien gaire dels múltiples d'excel·lent batuts a Castella abans del 1537. Cal destacar que l'emissió de principats dobles durant el regnat de Felip I fou reduïda en comparació amb la producció de les seques castellanes, però no pas testimonial. Tal com podem observar en el quadre 3, entre 1576 i 1578 es bateren més de mil marcs d'or equivalents a 33.500 principats dobles.

Segons aquesta classificació, ens falta per conèixer els principats de quatre i de vint batuts durant el regnat de Felip I.

3. LA FI DELS PRINCIPATS (1578-1602)

Sembla que el 1578 la seca de Barcelona aturà la fabricació de principats que, a partir d'un determinat moment, va deixar de ser rendible. Ens consta, però, que a finals de segle, el ducat o principat encara no era considerat una moneda caducada. El 1599, la Taula tenia emmagatzemades monedes d'or obsoletes, fora de la circulació, però entre aquestes encara hom no incloïa els ducats. En canvi, pocs anys més endavant, les fonts ens assenyalen que els ducats havien desaparegut completament de la circulació. El 1602, per exemple, el Consell barceloní resolgué fondre una partida de ducats emmagatzemats (doblon de dues cares, diuen) per tal de fabricar una partida d'escuts. La desaparició del ducat de la circulació l'hem de situar en aquesta època, i no pas abans.

No tractarem aquí les fabricacions puntuals d'escuts castellans a la seca de Barcelona perquè corresponen ja a un altre període. Les *Rúbriques de Bruniquer* esmenten la determinació del Consell barceloní per fabricar escuts a partir de l'any 1599, tot i que és probable que la seca reial iniciés alguna fabricació, a compte de particulars, des de poc abans, cap al 1597.²⁰ En qualsevol cas, no existeix el més mínim indici d'haver-se produït cap emissió d'escuts a la seca de Barcelona abans d'aquesta data.

El 1614, molt pocs anys després d'aquestes puntuals fabricacions d'escuts, el patró del ducat, amonedat en forma de trentins (dobles ducats), tornà a senyorejar a Catalunya.

20. *Rúbriques de Bruniquer*, núm. 99-106, p. 137 i 159. La data del 1597 la tenim en consideració perquè es coneixen escuts d'or barcelonins que semblen dur aquesta data.

4. ELS DUCATS DE PERPINYÀ

A hores d'ara, només coneixem unes poques dades sobre la fabricació de ducats d'or a la seca de Perpinyà.

Des de l'any 1493 i durant els anys, incerts, en què Huguet Tardiu fou mestre de la seca de Perpinyà, es bateren poc més de 39 marcs de principats.²¹ És probable, doncs, que l'inici del batiment de ducats a Perpinyà fos resultat de la pragmàtica sobre la moneda d'or i d'argent de Ferran II d'aquell mateix any. Pedro Cornago, que fou regent del mestre de la seca de Perpinyà els primers anys del regnat de l'emperador, també féu batre principats i principats dobles. Entre 1527 i 1530, el nou mestre de la seca perpinyanesa, Joan Salrà, va fer batre les quantitats següents de principats:²²

19-12-1527:	8,5 marcs de principats dobles i senars
4-12-1528:	3,5 marcs de principats dobles i senars
21-1-1529 a 24-12-1529:	18 marcs de principats dobles i 3,5 marcs de principats senars
27-1-1530 a 20-7-1530:	12 marcs de principats dobles
20-7-1530 a 9-2-1531:	5 marcs i 2 unces de principats dobles

Ens consta que la talla real dels ducats fabricats per Joan Salrà era de 67 ducats i mig per marc. La fabricació de moneda a la seca de Perpinyà es trobà més d'un cop sota la sospita d'efectuar-se fraudulentament. El 1532, per exemple, el Mestre Racional ordenà que s'assajés la qualitat dels principats dobles perpinyanesos (doc. 9), i en més d'un cop va haver de multar el mestre de seca Joan Salrà per no presentar correctament els comptes de la fabricació (docs. 6, 7 i 12).

L'evidència numismàtica ens assenyala l'existència de principats senzills perpinyanesos batuts amb el bust de Ferran el Catòlic, que podrien correspondre exclusivament al regnat d'aquest monarca, i principats dobles batuts a nom de Joana i Carles i datats de l'any 1522. Es tracta de peces molt escasses que indiquen una fabricació molt poc abundant.

5. ALTRES ENCUNYACIONS D'OR A LA SECA DE BARCELONA.

Abans del període estudiat, i durant tota la baixa edat mitjana, les seques de la corona d'Aragó també es dedicaven a fabricar moneda d'or o d'argent d'imitació, copiant els tipus monetaris més exitosos dels països veïns amics o, encara millor,

21. ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de certificacions, lletres ciutadanes*, vol. 713.

22. ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Seca de Perpinyà*, vol. 2018.

enemics. Les darreres emissions documentades són de la dècada 1471-1481, quan a la seca de Barcelona es bateren força escuts francesos.

Ja hem establert que la seca de Barcelona no va encunyar escuts castellans fins poc abans del 1600. L'única emissió de moneda no barcelonina a la seca, durant el segle XVI, fou la ja assenyalada d'escuts napolitans, el 1534. Aquesta fabricació de moneda, excepcional, reuní a Barcelona oficials de les principals seques catalanes i castellanès, amb la finalitat de fabricar la moneda necessària per pagar l'expedició militar contra Tunis. A més d'escuts d'or dobles i senzills, es fabricaren rals de plata i menuts. Els que han estudiat aquest episodi afirmen que les monedes batudes en aquesta ocasió ho foren a imitació de la moneda napolitana del moment.

Cal corregir un error en el text publicat per Salat i arrossegat per Botet i Mateu Llopis sobre aquesta fabricació.²³ Allí s'esmenta la circulació d'aquests escuts d'or a raó de 12 sous barcelonins. Per força, aquests anomenats escuts (de fet són escuts dobles) havien de circular al preu de 22 sous, i no pas de 12, ja que el mateix text continua explicant que també es fabricaren mitjos escuts o corones, i que aquestes corrien per 11 sous. L'error en la xifra publicada per Salat no fou descobert perquè el document anomena escuts el que en realitat són escuts dobles.

El 8 de maig, una reial ordre donava curs a aquesta moneda, i la valorava així:

1 escut (doble): 22 sous dels mateixos rals fabricats, i

1 ral: 24 diners dels mateixos fabricats.

És a dir, que la cotitzava a la mateixa proporció que la moneda catalana del moment però, evidentment, el contingut intrínsec d'ambdues monedes no havia de ser forçosament igual. El text transcrit per Salat ens informa que els contemporanis consideraven aquesta moneda de pitjor qualitat que la catalana i que gairebé no va circular per Barcelona, però malauradament no ens assabenta de l'equivalència entre les dues.

6. ORDENACIÓ CRONOLÒGICA DE LES EMISSIONS I CATÀLEG BÀSIC

6.1. Criteris cronològics

De resultes de tot el que s'ha l'exposat anteriorment, cal convenir que la classificació cronològica d'algunes de les monedes esmentades en el present article no havia estat ben resolta.

²³ J. SALAT. *Tratado de las monedas labradas en el principado de Cataluña*. Barcelona, 1808, vol. I, p. 242; vol. II, doc. CII.

Assajarem de resituar les monedes conegudes d'aquest període dins de la cronologia que els pertoca o, com a mínim intentarem aproximar-nos a una cronologia relativa. A part dels criteris que hem exposat anteriorment en el text (com la distinció dels múltiples de principat posteriors a 1560), hem seguit altres criteris per tal de poder-les ordenar cronològicament.

6.1.1. *La paleografia*

Tot i que algun autor s'havia atrevit a pontificar que les llegendes d'escriptura gòtica cessaren cap al 1508, d'altres, en canvi, han observat que l'alternança de llegendes gòtiques i llatines en les monedes del segle XVI impossibilita considerar-les com un indicatiu cronològic.²⁴ En el cas de la seca de Barcelona està provat que, ben entrat el segle XVI, les monedes novament encunyades duïen llegendes gòtiques o llatines indistintament i aquesta circumstància ens dificulta poder considerar la paleografia com un criteri cronològic vàlid per al període que estudiem.

6.1.2. *Els retrats de Ferran el Catòlic*

Cal convenir que existeixen dos tipus bàsics de retrats de Ferran II en les monedes catalanes. Els uns ens mostren un monarca encara jove, i els altres ens mostren amb els trets d'una persona gran.

Amb el bust jove trobem: principats senzills i mitjos, i també croats de Barcelona i de Perpinyà. I amb el bust ancià: principats senzills, mitjos, dobles i de deu, i també croats de Perpinyà.

Que confiïem en la veracitat de la seqüència cronològica que semblen assabentar-nos els retrats de les monedes de Ferran II dependrà de si la resta d'elements que examinem la confirmen. Fixem-nos que els principats amb bust jove són els que no duen la magrana del regne de Granada a l'escut del revers, i que el bust ancià apareix als dobles ducats i als ducats de deu que duen les armes de Nàpols i que, per tant, són posteriors a 1503. Ara bé, d'entre els mitjos principats en trobem uns que duen un tercer retrat, intermedi i més neutre. L'hauríem de classificar com a anterior al retrat ancià, però el seu paral·lelisme amb els retrats immobilitzats de certs croats d'argent ens fa pensar en considerar-lo posterior a l'any 1516, un cop mort el monarca. Així doncs, la seqüència de retrats de Ferran II que proposem és la següent:

24. Per exemple: ANTONIO BELTRÁN, «Ensayo sobre la cronología de las monedas castellanas a nombre de Fernando e Isabel», *Numisma*, núm. 7, 1953, p. 38.

Retrat jove: 1481-v1505

Retrat ancià: v1505-v1516

Retrat neutre: v1516-v1538

És a dir, creixem que és possible que els retrats de Ferran el Catòlic seguissin un traç realista fins a la mort del sobirà, l'any 1516 o poc després i, a partir d'aleshores, hom recorregués a retrats idealistes per tal d'emprentar les monedes d'argent i d'or amb tipus immobilitzats.

6.1.3. *El tresor de Sant Pere de Rodes*

El tresor de Sant Pere de Rodes és l'única troballa important de moneda catalana del segle XVI que ha estat documentada.²⁵ El fet més remarcable del tresor, pel que fa a la moneda d'or catalana, és l'existència de principats dobles amb el bust ancià de Ferran II i un mig principat amb l'abans esmentat retrat neutre, fet que confirma que aquestes monedes s'encunyaren abans de l'any 1520, que és la data convinguda d'ocultament del tresor.

6.1.4. *La data*

Apareix en molt poques monedes, només en certes emissions de dobles ducats a nom de Joana i Carles. En coneixem datats del 1521, 1531, 1532, 1536 i 1542. Tal com hem argumentat anteriorment, el doble ducat amb data 1542 du les dues darreres xifres de l'any expressades en números romans.

6.1.5. *Les llegendes*

Algunes titulacions i divises que duen les monedes ens ofereixen informació cronològica. El títol CATOLICVS fou atorgat als reis pel papa Alexandre VI l'any 1496 i Crusafont creu que les monedes l'incorporen a partir del 1503. La llegenda REX UTRIUSQUE SICILIE substitueix la de REX SICILIE a partir de la conquesta de Nàpols, el 1503.

Segons Mateu Llopis, la divisa PLUS OULTRE, que apareix en les monedes de Joana i Carles i destaca en la peça de quatre principats, ens acosta a l'any 1519, l'any en que «diversas actividades diplomáticas del monarca dieron a la ciudad

25. *El tresor de Sant Pere de Rodes*. Barcelona, 1999: és el catàleg de l'exposició del tresor al Museu Nacional d'Art de Catalunya.

[de Barcelona] especial relieve».²⁶ El plantejament de Mateu pot ser encertat si tenim en compte que l'any 1519 es produí una inusual fabricació abundant de moneda d'or a la seca de Barcelona.

6.1.6. Altres marques

Marca de seca. Les marques utilitzades en temps passats a la seca de Barcelona per distingir les monedes d'or no es repetiren més enllà del segle XIV. Tret d'una rara emissió de florins en temps de Martí l'Humà, els principats d'or foren les primeres monedes barcelonines que dugueren una o dues B com a distintiu de seca, però no sabem a partir de quina data s'establí aquesta ordre.

Marca del tresorer general. Per ordre del rei Martí, l'any 1398, totes les monedes d'or encunyades a la Corona haurien de dur la marca del tresorer general, que era al mateix temps mestre general de totes les seques.²⁷ Aquest costum es va mantenir fins ben entrat el segle XVI. Les encunyacions de moneda d'or a Barcelona incorporen, fins a l'any 1516, l'escut de la família Sànchez, la detentora del càrrec de tresorer general en aquestes dates.

Marca del mestre de la seca. En cap de les monedes catalanes del segle XVI apareix cap marca prou clara com per atribuir-la a un o a altre mestre de la seca.

Marques no identificades. Una emissió de principats a nom de Ferran el Catòlic du la marca X a l'anvers de les monedes. Desestimada la possibilitat de tractar-se del valor de la moneda (un principat no havia valgut mai ni deu sous ni deu rals), o de ser una marca de tresorer general (que fins el 1516 sempre va correspondre a un membre de la família Sànchez) tampoc no podem atribuir-la a cap mestre de seca conegut (vegeu apèndix 1: mestres de seca). Els dobles principats que reproduïxen els excel·lents dobles castellans també duen marques no identificades (les estrelles de vuit puntes).

6.2. Catàleg bàsic

1a Etapa (1481-c.1505)

Ducats senzills i mitjos, amb el bust jove de Ferran el Catòlic i sense l'escut de Granada al revers.

26. MATEU, p. 15.

27. J. BOTET, vol. II, p. 188.

2a Etapa (c.1505-c.1516)

Principats senzills, mitjos i múltiples amb el bust ancià de Ferran el Catòlic, i amb l'escut de Granada al revers.

3a Etapa (c.1516-c.1556)

Principats senzills (1516-1538), dobles i de quatre (1519?) amb els bustos afrontats de Joana i Carles.

Principats mitjos amb les inicials de Joana i Carles (1519-1538)

I possiblement, mitjos principats amb bust idealitzat de Ferran el Catòlic.²⁸

4a Etapa (c.1556-1578) (núm. 1 i 2)

Principats dobles, de quatre, de deu i de vint, amb els bustos afrontats dels reis Catòlics (nota diferenciació).²⁹

28. Atribució hipotètica (vegeu més amunt apartat 6.1, *Criteris*).

29. Cal no confondre els principats dobles (que duen una o dues estrelles de vuit puntes) amb els trentins de factura semblant (que duen dues estrelles de sis puntes) i que corresponen al període 1618-1622 (vegeu text, apartat 2.3 i figura núm. 3).

7. APÈNDIX 1: MESTRES DE SECA

SECA DE BARCELONA

Hi ha una certa confusió a l'hora d'establir els veritables detentors de l'ofici de mestre de la seca de Barcelona abans de l'any 1512. El que és segur és que els responsables directes de la seca, entre 1481 i 1512, foren alternativament Jaume Eimeric i Jaume Serra que, com a tals, havien de passar comptes de les encunyacions que dirigien.

	<i>Dates límit</i>	<i>Ofici que exerceix</i>
Salvador Espanó	1478-1481	consta com a regent de la seca
Jaume Eimeric	1481-1494	consta com a regent de la seca
Bernat Dala	1495	consta com a mestre de seca
Jaume Serra	1481-1493	consta com a responsable de certes encunyacions
	1498-1512	consta com a administrador de la seca
	1503-1531	consta com a mestre de seca
Pere Serra	1527	mestre adjunt al seu pare Jaume
Francesc Caçador	1531-1533	mestre de seca
Pedro Cornago	1534-1543	mestre de seca
Pere Bernat Codina	1544-1547	mestre de seca
Joan Vinyes	1547-1558	mestre de seca
Miquel Maduixer	1558-c.1593	mestre de seca

SECA DE PERPINYÀ

Huguet Tardiu	1493	mestre de seca
Joan Paulet	?	mestre de seca
Pedro Cornago	1516	regent
Guerau Joan Buigues	1518	mestre de seca
.....		
Joan Salrà	1524-1536	mestre de seca

8. APÈNDIX 2: TRIA DE DOCUMENTS

1

1494, març 1. Barcelona

Les autoritats barcelonines, dolgudes per l'excessiva circulació de moneda d'or, publiquen una ordinació sobre els canvistes, en la qual es prohibeix comprar i vendre moneda de plata i billó i es regula el canvi de les monedes d'or.

AHCB, Consell de Cent, *Registre d'ordinacions*, vol. 5, 1393-1437(!), f. 299, inèdit.

...

«Cambis de monedes.

»Lo que deuen haver los cambiadors de canviar les monedes d'or.

»Ordonaren los consellers e persones de la dita ciutat, rectifican e confirmant altres ordinacions en lo passat fetes e en part aquelles habilitant: que d'aquí avant no sia lícit o permès a qualsevol cambiador o altre qui tinga o regescha taula de cambi en la dita ciutat, pendre o haver de quescuna pessa de florí d'or de cambi més avant de de dos diners per pessa, e de quescun pacífich, scut, doble castellana e ducat, més de 4 diners, e de quescuna aguilotxa castellana e alfonsí, 5 diners, ultra lo mancamment o minves de les dites monedes si de just o ver pes no sian. E si d'aquelles entre los cambiadors e lo qui volrà canviar se seguia diferència sobre lo dit pes, en tal cas quescú haie star e contentar-se del pes de la taula del contrast de la dita ciutat. E que alguna persona de qualsevol stament o condició sia no puixe pendre cambi algú de quelsevulle de dites monedes d'or sinó ten solament los dits cambiadors e no altres, sots ban de 100 s. a quescú e per quescuna vegada que fos fet lo contrari.»

2

1513, agost 4. Barcelona

Carta dels consellers de Barcelona als síndics de la ciutat presents a les Corts de Montsó, en la qual els demanen que aconseguixin llicència per refondre els pacífics desats a la Taula i fabricar ducats amb l'or que en resulti, a compte de la Generalitat. També els demanen que impedeixin la concessió de privilegis per fer moneda en altres poblacions.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, 1511-1514, f. 64, inèdit.

...

«Item quant en lo que és scrit per los dits syndichs sobre lo desfer dels pacífichs que per lo stament real és stat deslberat que quiscun any sien fetes de dits pacífichs fins en quantitat de deu milia liures y d'aquells sien fets ducats a despeses del General. Lo dit Consell feu deslberació y conclusió que dit fet sie comès als dits syndichs los quals ab diligència fassen que per los staments se fassen actes de Cort procurant qescun any se'n desfassen de dits pacífichs tanta quantitat quanta poran obtenir...»

3

1513, agost 13. Barcelona

Carta dels consellers de Barcelona als síndics de la ciutat presents a les Corts de Montsó on els adverteixen de la inconveniència de fer recircular els pacífics desats a la Taula.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de lletres closes*, 1511-1514, inèdit.

«...havem entès lo que scriuiu dels pacífichs e per ço procurareu que(s) fasse en la manera que poreu obtenir, car és cert que molt prest la taula de la ciutat haurà posar en ús los dits pacífichs, lo que redunderà en gran dan de aquesta ciutat e Principat perquè(s) duptarà per molts pendre aquells.»

4

1515, febrer 2. Perpinyà

Ordinació publicada a Perpinyà, que obliga que la moneda d'or en circulació sigui rebuda a pes i que es pesi peça per peça.

ADPO, Fons Municipal de Perpinyà, *Lligall I d'ordinacions*.
Registat per: COLSON, p. 133.

1519, setembre 10. Barcelona

El Consell de Barcelona acorda plantejar a les Corts la possibilitat de fabricar ducats amb els pacífics, mitjos pacífics, i quarteroles dipositades a la Taula, ja fora de circulació; i també la demanda d'una compensació econòmica per les pèrdues ocasionades per la recollida de moneda retallada.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1518-1519, f. 46v, inèdit

«Quant en lo pençament hagut que los paçafichs, mig paçafichs e quarts qui són en Taula del Cambi o Depòsits de la present ciutat de Barcelona, los quals encare que sien moneda pública y apropiada y batuda en la seca real de Barcelona de present no són en ús, per algunes causes e rahons en lo dit Consell deduhides fossen desfets e fusos y de l'or de aquells fossen fets y batuts en dita seca de Barcelona ducats o principats semblants dels que se acostumen batre y fer en la dita seca a despeses del General del present Principat, attès que ho sguart a tots los poblats en aquell (Principat), y axí matex sia demanada smena e satisfacció dels dans rebuts per la dita Taula de aquesta ciutat en lo abatiment de la moneda tresquilada, per la moneda tresquilada que(s troba en la dita Taula, la qual smena e satisfacció per lo semblant sie pasada per lo dit General com la maior part de la dita moneda tresquilada qui(s trobe en la dita Taula fos prompte dels diputats del dit General y altramant sie comuna a tots los poblats en lo dit Principat.

»Lo dit Consell, havent-se los dits pensaments per bons e saludables, féu deliberació e conclusió que per lo honorable mossèn Joan Carles de Bellafilla, conseller e hu dels syndichs de aquesta ciutat y president en lo stament real, y sien proposats en lo dit stament y per ell y per los altres syndichs de la dita ciutat sie vist e deliberat aquells ésser deduhits a execució...»

1523, gener. Barcelona

El Mestre racional amenaça Joan Guerau Bohigues, mestre de la seca de Perpinyà, amb una multa de 1.500 morabetins d'or si no aporta els comptes dels batiments de moneda, que ja havia demanat diversos cops.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 711, f. 249, inèdit.

7

1531, juny 9. Barcelona

Joan Salrà, mestre de la seca de Perpinyà, després de ser multat amb 100 morabetins d'or per no haver presentat els comptes del batiment de moneda, és retingut a Barcelona i amenaçat amb una nova multa de 300 morabetins si no lliura al Mestre Racional els llibres de comptes del batiment de moneda d'argent i billó, ja que només havia dut els de la fabricació de principats.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 714, f. 98v, inèdit.

8

1532, febrer 24. Barcelona

El Mestre Racional, de manament dels reis, ordena a Joan Salrà que s'abstingui d'encunyar qualsevol moneda d'or, argent o billó a les seques de Perpinyà i Puigcerdà, sota pena de 500 morabetins d'or.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 714, f. 135v, inèdit.

9

1532, maig 11. Barcelona

El Mestre Racional ordena que Lluís Sànchez, regent la tresoreria general, o bé Joan Àngel Despuig, regent la tresoreria del Principat, paguin deu ducats als assajadors i els argenters barcelonins que han assajat la qualitat dels dobles ducats batuts a Perpinyà en temps dels mestres Pedro Cornago i Joan Salrà (1516-1531), dels quals es tenia sospita de no haver estat batuts conforme a la llei.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 714, f. 151, inèdit.

10

1534, gener 7. Barcelona

El Mestre Racional ordena a Pedro Cornago i Francesc Caçador, regents l'ofici de mestre de la seca de Barcelona, que s'abstinguin de comprar cap partida d'or destinada a fabricar moneda fins a nou avís, sota pena de 500 morabetins d'or.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 715, f. 1, inèdit.

11

1534, març 23. Barcelona

El Mestre Racional ordena a Pedro Cornago, mestre de la seca de Barcelona, que s'abstingui de comprar or sense la intervenció de l'escrivà del taulell de la seca, i estableix que els moneders de la seca només poden rebre l'or de mans dels obrers i que, un cop monedat, han de lliurar-lo al mestre de seca en presència dels guardes de la toca reial de l'or. També ordenen als obrers que rebin l'or directament dels guardes reials, i no pas del mestre de la seca.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 715, f. 19, inèdit.

12

1534, novembre. Barcelona

El Mestre Racional reclama a Joan Salrà, mestre de la seca de Perpinyà, els comptes del batiment de moneda efectuat entre 1530 i 1535.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 715, f. 61v-62, inèdit.

13

1536, maig 4. Barcelona

El Mestre Racional reitera a Joan Salrà que s'abstingui d'encunyar qualsevol moneda d'or, argent o billó a les seques de Perpinyà i Puigcerdà.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 715, f. 169v, inèdit.

14

1536, agost 30. Barcelona

El Mestre Racional reitera als oficials de la seca de Barcelona l'ordre de no comprar ni lliurar or destinat a fer moneda sense la intervenció de l'escrivà del taulell i dels guardes de la toca reial de l'or.

ACA, Reial Patrimoni, Mestre Racional, *Registre de lletres citatòries*, vol. 715, f. 190, inèdit.

15

1546, gener 17. Barcelona

El Consell de Cent de Barcelona reconeix deure uns diners a l'argenter Joan Moragues, pel treball d'haver fabricat pesals d'escut per a la Taula de Canvi.

AHCB, Consell de Cent, *Registre de deliberacions*, 1545-1546, vol. 58, f.48, inèdit.

Registrat per: Rúbriques de Bruniquer, núm. 86, p. 137.

«Primerament, quant en aquelles 24 ll. que són degudes y són per a pagar a n'en Joan Moragues, argenter, per la fàbrica y mans 2.400 pilons d'escuts que diu són tres jochs, qui serveixen per la Taula de la present ciutat...»

1553, abril 29. Barcelona

Ordinació dels consellers de Barcelona en la qual es prohibeix la compravenda de monedes d'argent i d'or, atès que la ciutat s'està quedant sense aquest tipus de moneda, exportada cap a terres on es valora més. Es prohibeix comprar i vendre-les, amb interès o sense, i canviar-les per sobre del seu valor establert: 24 sous en el cas del ducat, 21 sous l'escut i 24 diners el ral, tant castellà com aragonès o català, sota pena d'inhabilitació per a càrrecs públics de la ciutat i confiscació de les monedes.

AHCB, Consell de Cent, *Registre d'ordinacions*, 1549-59, f.71v-73.
Esmentat a: Rúbriques, núm. 88, p. 137.

9. RESUM

En aquest article presentem documentació inèdita referent a la moneda d'or catalana del segle XVI que ens permet assabentar-nos, entre altres, de les qüestions següents:

- Contràriament al que hom pensava, l'inici de la fabricació de ducats a Catalunya es remunta a l'any 1481, dotze anys abans de la pragmàtica sobre la moneda de Ferran el Catòlic del 1493.
- El valor oficial del ducat (24 sous) es va mantenir invariable a Catalunya durant tot el segle XVI.
- La seca de Barcelona encunyà ducats continuadament des de l'any 1481 fins a l'any 1578, durant el regnat de Felip I, i aleshores encara eren anomenats principats en la documentació oficial de la seca.
- La seca de Perpinyà encunyà esporàdicament principats senzills i dobles entre 1493 i 1535.
- Es distingeixen diverses fases en la fabricació i la circulació de moneda d'or a la Catalunya del segle XVI:
 1. 1481-c.1505. Fabricació exclusiva de ducats senzills i mitjos.
 2. c.1505-c.1516. Continua la tendència anterior però s'inicia la fabricació de múltiples de ducat.
 3. c.1516-c.1556. S'encunyen sobretot ducats dobles. Des del 1538, els escuts castellans reemplacen en la circulació la funció que anteriorment tenien els ducats senzills.

4. c.1556-1578. No s'encunyen ducats senzills ni mitjos i es fabriquen múltiples de ducat. La fabricació més abundant és la de ducats dobles, emprats a imitació dels antics excel·lents dobles castellans.

- Segurament cal reclassificar alguns dels trentins atribuïts al segle XVII com a principats dobles batuts entre 1556 i 1578.
- Cal desmentir la idea recurrent de l'adopció de l'escut d'or com a moneda oficial catalana, malgrat la seva abundant circulació a partir de 1538.

1

2

3

1. Peça de peu principats (del catàleg Calicó).

2. Trentí sense data i estrella de vuit puntes, possible doble excel·lent del segle XVI.

3. Trentí del segle XVII sense data i estrella de sis puntes.